

HADİSİ İNKÂR PROBLEMİ

Abdullah ÜNALAN*

Özet

Bugün İslam karşıtı kullanılan parametrelerden biri, kültürel ve toplumsal değişim ve başkalaşıma paralel Müslümanlar arasında itikadi ve ameli farklılıkların oluşturulması, körüklenmesidir. Bu farklılık paradigmasının en sakıncalı yanı inanca yansıtılmasıdır. Allah'ın Hz. Peygamber (s)'e takdirane şehâdetleriyle alimlerin kahr ekseriyetinin, sahîh sünnetin her alanda hüccet olduğu konusunda ittifak etmelerine rağmen, bazı Batı ve Şîa kaynaklı ekollerin sahabeye dil uzatması ve İslam'ın ikinci delili olan sahîh hadîsi inkâra yeltenmesi tehlikeli bir itikadi boyut kazanmıştır.

Bunun, sınır tanımayan teknoloji ve sosyal medyaya yansıtılması Müslüman toplumun inanç algısında derin yaralar açmıştır. Bu, kavli ve fiili bir mübelliğ olan Resûlullah (s)'in sünnetinin devreden çıkarılması; fesahat ve belâğatın zirvesinde olan İlahî Kelam'daki hükümlerin bireysel algılara bırakılması ve çoğunun uygulamadan kaldırılması, itikadi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu makalede, Kur'ânî, Nebvî ve ulemanın yaklaşımıyla hadîsi inkâr problemi ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler

Allah, Hz. Peygamber (s), hadîs, alim, hüccet, inkâr.

* Doç. Dr., Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis ABD

The Problem Of Ignoring The Hadith

Abstract

One of today's anti-Islamic parameters is the creation and fostering of faithful and practical differences between Muslims in parallel with cultural and social change and change. The most inconvenient aspect of this disparity paradigm is to be projected in a flash. God's Prophet. Despite the allegiance of the Prophet Muhammad (pbuh) to the wickedness of the scholars and the corrupt majority of the scholars alleging that the patriarchal circumcision is a hallmark of every field, some of the western and Shia originated schools have acquired a dangerous belief in the extension of the tribal tongue and the second proof of Islam.

This is reflected in unlimited technology and social media, which has profoundly damaged Muslim society's perception of faith. This is the dismissal of the Messenger of Allah (pbuh), which is a confounding and de facto ambiguity; it is an aesthetic problem to leave the individual perceptions of the provisions of Divine Kelam at the summit and the summit of knowledge, and to abolish the majority from practice. In this article, the problem of religious denial will be dealt with by the approach of the Qur'anic, the Prophet and the Jew.

Key words

Allah, the Prophet. Prophet (s), hadith, scholarship, prophecy, denial.

1. Giriş

Hadîsi inkâr problemi, itikadî platform yerine aklî bir düzlemde gündeme taşınması 'rasyonalist' akımın iddialarından kaynaklanmıştır. Batı'da başlayan bu akım, aklı ön plana çıkararak bütün argümanları akla dayandırırken, Oryantalistler aracılığıyla İslam Dünyası'nda, pragmatik yaklaşımlarla farklı kimlikler adı altında elde ettikleri temsilcileriyle, farklı polemik senaryolarla temellendirmeyi başardılar.

19. yy.da Hindistan'da ortaya çıkan 'Kurâniyyûn' akımının temsilcileri, İslam'ın ilk asırlarından itibaren itikadî bir ekol olarak ortaya çıkan Mu'tezile'yi referans olarak kullandılar. Bu ekol, 'Kur'ân'ı öncelikle' iddiasını kamuflaj olarak kullanırken zamanla Mu'tezile'yi de aşarak hadîsleri-adeta-toptan inkâr yoluna gitti.

'Kur'âniyyûn' prensipte, bir bütün olarak hadîsleri reddetme görünümü-

nü vermeseler de, çalışmalarında açıkça görmek mümkündür. Temel referansları, “*Benden bir hadis duyduğunuzda onu Kur’an’a arz edin; uyuyorsa kabul edin, uymuyorsa reddedin*” rivayetidir. Oysa bu rivayetin sıhhat, Hz. Peygamber (s)’e aidiyeti, konum ve sahip olduğu yetki itibariyle referans alınması pek de sağlıklı görünmemektedir.¹

‘Sahîh’ hadisin Kur’ân’la çelişmesi veya ‘Kur’ân’ın temel ilkelerine aykırılığı olması mümkün değilken ‘arz’a yeltenmek samimi bir yaklaşım olmadığı gibi; ‘sahîh olmayanlarla çeliştiği’ bahanesiyle bütün hadisleri inkâra kalkışmanın da mantıklı bir argümanı bulunmamaktadır.

Kur’âniyyûn ekolü her ne kadar Hindistan’da başlayıp yaygınlık kazanmışsa da kökleri Asr-ı Saadet’e kadar uzanmaktadır. ‘Abdullah b. Mes’ud (v. 32/652), İmrân b. Husayn (v. 52/672) ve İbn Abbâs (v. 68/687) gibi pek çok sahabinin karşılaştığı, “Hadîslere gerek yok, bize Kur’an’dan bahsedin!” itirazları ve bu itirazlara vermiş oldukları “Allah’ın Resûlü’ne müracaat etmeden, Kur’an’da emredilen namazı bile kılamazsın!” mealindeki cevaplar günümüzde seslendirilen iddiaların çok da yeni ve orijinal olmadığını anlamaya yetmektedir.²

Âdem (as)’a inen Suhûf’larla başlayan vahiy, son Peygamber Hz. Muhammed (s)’e gönderilen ve bütün vahiylerin özeti olan Kur’ân’a kadar devam etmiş; insanlara dünyevî ve uhrevî hayatın huzur ve güven ilkelerini vazedmiştir.

Bu ilkeler birer hipotez olarak bırakılmamış, birer insan olan peygamberler aracılığıyla, farklı zaman, ortam ve karakterleri farklı birey ve toplumlarda pratize edilerek empirik bir forma sokulmuştur. Uygulamaları Kur’ân ilkeleriyle özetlenerek vahyin kontrolündeki ‘ideal örnek/üsvetün hasene’ olarak takdim edilen Hz. Muhammed (s)’in söz, fiil ve takrîrlerinde şekillenmiş, açıklanmış ve detaylandırılmıştır ki uygulamalarına ‘sünnet’;

¹ Rivayetin kaynak ve analizi için bkz. Çakın, Kamil, *Hadisin Kur’an’a Arzı Meselesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1993, c. XXXIV, s. 247 vd.; Tekineş, Ayhan, *Hadisin Sübutunu Tespitte Kur’an ile Karşılaştırma Meselesi, İLAM Araştırma Dergisi*, 1997, II/2, s. 90-93.

² Örnekler hakkında toplu değerlendirme için bkz: Aydın, Abdullah, *Hadis Karşıtlığının Yeni Gereklere, İslam’ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri, Kutlu Doğum Sempozyumu 2001.*, 2003, s.141-142; Yıldırım, Enbiya, *Sünnet veya Rivayet Karşılı Söylemlerin Tarihi, İslam’ın Anlaşılmasında Sünnetin Yeri ve Değeri, Kutlu Doğum Sempozyumu 200*, 2003, s.159-164.

sözlü ifadelerine ‘hadis’ deniyorsa da, genellikle her iki kavram eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

‘Hadis’ kavramından, İslam alimlerinin ‘hüccet’ olduğunda ittifak ettikleri ‘sahih hadis’in anlaşılması doğaldır. Tartışmalar, hadisin hüccet olup olmadığı değil, ‘sahih olup olmama’ temellidir. Hadislerin pek çok kısma ayrılmasının nedeni budur.

Sahih hadislerin amelde ‘hüccet’ olduklarında ihtilaf olmazken, itikad da tartışma konusu olmuştur.

Hariciler gibi bazı fırkaların hadisin bazı yönlerine itirazları olmuşsa da, hadis uydurmayı meslek edinen Rafiziler gibi bazı ekoller dışında hadisi toptan reddeden olmamıştır. Sahabelere saldırmak süretiyle Hz. Peygamberi devreden çıkarmayı hedefleyen Şîa düşüncesinin temelinde de bu inkâr algısının var olduğunu söylemek mümkündür. Zira Kur’ân’ı devreden çıkarma planının perde arkasında önce sahabenin, sonra naklettikleri hadislerin bertaraf edilme emeli yatmaktadır.

Halkın genelinin hadis literatüründen habersiz olduğu ülkemizde de, bu algı entrikasıyla avamın zihnini bulandıran gruplar bulunmaktadır. Bunlar da selefleri gibi, Şîa’nın sahabeye yönelik bakışından etkilenmek süretiyle sahabenin ‘adil’ olmadıklarını ileri sürerek hadisleri red ve inkâra; dolayısıyla Resûlullah (s)’ı devre dışı bırakmaya çalışmaktadırlar.

Hadis inkârının mahiyetini vüzuha kavuşturmak ve konu etrafında cereyan eden tartışmaları ortaya koymak önem arz etmektedir. Bu tartışılan konulardan biri, Kur’ân gibi sahih hadisleri inkâr etmenin küfrü gerektirip gerektirmediğidir. Bunu tesbit için hem Kur’ân’ın, hem Resûlullah (s)’ın kendisiyle ilgili tesbitlerine ve O’na biçilen konum ve yetkinin sınırına bakmak gerekir.

“Şüphesiz ki sen dosdoğru yola iletme tesin. O yol göklerin ve yerin sahibi olan Allah’ın yoludur” (Şûra, 42/52-53) vb. ayetler ışığında Hz. Peygamber (s)’in, “Eğer Peygamber, (kendi) sözlerinden bir kısmını bize isnad etmeye kalkışsaydı, O’nu sağ elinden yakalar ve şah damarını koparırdık; hiçbiriniz de onu koruyamazdı” (Hakka, 69/44-47) ayetine rağmen, “İman edenler ve imanlarına zulmü (küfrü) karıştırmayanlar, işte güven onlarındır ve hidayet üzere olanlar da onlardır” (En’am, 6/82) ayetine muhalefet etmesi mümkün değildir.

“Biz sana da Kur’ân’ı indirdik ki insanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatsın ve onlar da düşünüp anlasınlar” (Nahl, 16/44) ayetinin muhatabının, açıklamakla yükümlü olduğu İlahî Kelam’a aykırı açıklamada bulunması akıl dışı bir durumdur ki Allah’ın Resûlü bundan berîdir.

Bu makalede, Resûlullah (s)’in hüccet, masumiyet ve evrensel oluşu gibi üç özelliğini kısaca ele aldıktan sonra hadis/sünnetin konumunu ve onu inkâr etme olgusuyla ilgili alimlerin görüşlerini ortaya koymaya çalıştık.

2. RESÛLULLAH (S)

2. 1. Emîndir

Hz. Muhammed (s) Allah’ın peygamberidir. Genel olarak Kelamcılarının geneline göre peygamberlerin temel vasflarından birincisi ‘emîn’ olmalarıdır.³ O, nübüvvetten önce de ‘Muhammedü’l-Emîn’ olarak müşriklere bile güven vermiştir. Söz ve fiilinde emîn olmayan biri nasıl ahir zaman peygamberi olabilir ve kıyamete kadar gelecek ins ve cinlerin dünya ve ahiret hayatları ona emanet edilebilir? İman kavramı da emniyet kökünden türemedir. Resûlullah (s)’ın, “*Ben Allah’a isyan edersem O’na kim itaat eder? Allah insanlar hakkında bana güveniyor da sen mi bana güvenmiyorsun?*”⁴ buyurduğu gibi, Allah ve göklerdeki melekler O’nun söz, fiil ve davranışlarının mutlak doğru olduğuna inanmaktadır.

2. 2. Masûmdur

Bütün İslam alimlerinin, peygamberlerin masûmiyetinde ittifak ettikleri görülmektedir. “Bütün mezheb alimlerinin ittifakıyla, mucizelerin doğ-

³ Masumiyet, zekavet, sıdk ve tebliğ diğer vasıflarındandır.

⁴ Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil bin İbrahim bin el-Muğîre bin Berdîzbeh (v. 256/870), *Sabîhu el-Buhârî*, el-Mektebetü’l-İslâmiyye, İstanbul ty., 60/Enbiya 6, 97/Tevhîd 23, 64/Meğazi, 61; Müslim, Ebu’l-Huseyn b. el-Haccâc el-Kuşayrî en-Neyşâbüri (v. 261/875), *Sabîhu Muslim*, thk. Muhammed Fuad Abdulkâki, Dâru İhyai’l-Kutubi’l-Arabiyye, Kahire, 1336/1918, 12/Zekat 143-144; Ebu Davud, Süleyman b. Eş’as es-Sicistânî el-Ezdî (v. 275/888), *Sunenu Ebi Dâvûd* (Bezlû’l-Mechûd fi Halli Süneni Ebi Davud ile), Dâru’l-Beşâir, Beyrut 1427/2006, 12/Sünne 30; Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr (303/915), *Sünenü’n-Nesâî*, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut, ty. (Süyûtî’nin Şerhi ve Sindî’nin haşiyesi ile beraber), 23/Zekat 79, 37/Tarîmü’d-Demm 26; Ahmed, b. Muhammed b. Hanbel (v. 241/855), *Müsned*, Beyrut, ty., Müsned, III. 68, 73. Hadis Buhârî’de, 3344, 3610, 4351, 4667, 5058, 6163, 6931, 6933, 7432, 7562 numaralarla on defa tekrarlanmıştır.

ruluklarına delalet ettiği peygamberler, risalet ve Allah'tan tebliğ etmeleri konusundaki doğruluklarına halel getirecek fiillere teşebbüs etmekten masumdurlar”⁵ ünlü kelamcı Teftezânî (v. 793/1391), “Peygamberler, özellikle kanun, hüküm koymada, ahkamı tebliğde ve ümmete doğru yolu göstermede yalandan masumdurlar”⁶ derken Gazalî (v. 505/1111), “Nakille sabit olmuştur ki peygamberler masumdurlar”⁷ tesbitinde bulunmaktadır.

Resûlullah (s)’tan sadır olan tek-tük zelleler de Kur’ân’ın “*Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar*”⁸ nassıyla bağışlanmıştır.

3. 2. Sakaleynin Peygamberidir

Hız. Peygamber (s)’in bütün insan ve cinlere peygamber olarak gönderildiği nakl-i sahîh ile sabittir. Allah bir ayette, “*Biz seni ancak bütün insanlara rahmet (Peygamberi olarak) gönderdik*”⁹ buyururken başka bir ayette Hız. Peygamber (s)’in diliyle, “*Ey insanlar! Ben hepimize gönderilen Allah’ın Resûlü’yüm*”¹⁰ buyurmaktadır.

Kur’ân’ın, “(Resûlüm) *deki: ‘Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur’ân’ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur: Gerçekten biz, doğru yola ileten hârikulade güzel bir Kur’ân dinledik de ona iman ettik*”¹¹ ayetlerinde, cinlerin de Hız. Peygamber (s)’in sohbetlerine katılıp O’na iman ettikleri ifade edilmektedir.

2. 4. Hâtemü’l-Enbiyâdır

Resûlullah (s)’in son peygamber olduğuna, ondan sonra peygamber gelmeyeceğine Kur’ân, sünnet ve ümmet ittifak etmiştir. Allah, “(Muhammed) *Allah’ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur*”¹² şehâdetiyle,

⁵ Âmidî, Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-İbkam fî Usulî’l-Abkam, talk.* Abdurrazzak Afifi), Riyad 1424/2003, I. 169-170.

⁶ Teftezânî, Sa’duddin Mesud b. Ömer (v. 793/1391), *Haşiyetu el-Kesteli ala Şerhi’l-Akâid*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul ty., s. 170.

⁷ Gazalî (v. 505/1111), Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *el-Menbûl min Ta’likâti’l-Usûl*, thk. Muhammed Hasan Heyto, Daru’l-Fikr, Dimeşk 1400/1980, s. 223.

⁸ Feth, 48/2.

⁹ Sebe’, 34/28.

¹⁰ A’raf, 7/158.

¹¹ Cin, 72/1-2.

¹² Ahzab, 33/40.

Resûlullah (s)'ın, “*Ben, benden sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceği (Allah'ın) peygamberiyim*”¹³ ifadesini teyid etmektedir.

2. 5. Hücettir

Makalenin konusunun ana teması, İslam'ın itikadî ve amelî hükümlerinde Kur'ân gibi Resûlullah (s)'ın söz, fiil ve takrîrlerinin de ‘hüccet’ olup olmadığıdır. Hüccet olduğunun kesinleşmesi halinde Kur'ân gibi hücciyet kazanacağı ve onun gibi değerlendirilmesi gerekeceği kaçınılmaz olacaktır.¹⁴

Hüccet sözlükte, h-c-c (hecce) kökünden türemiş bir isim olup ‘kastetmek, tereddüd, yaralamak, tartışmak, taraf, sağlam alim, delil getirmek’¹⁵; terim olarak da ‘Kanıtlanmaya ihtiyaç duyulan konulara ilişkin tasdikî bilgiler’ şeklinde tanımlanmıştır.¹⁶ Hadîs literatüründe raviler hakkında kullanılan hüccet, ‘hafız’dan üstün bir mertebe olarak kabul edilmektedir.¹⁷

Genel tanımlardan ‘hüccet’in ‘güçlü/kesin delil’¹⁸ anlamına geldiğini söylemek mümkündür.

Hadîsin hüccet olup olmadığı, Kur'ân, sünnet ve İslam alimlerinin referanslarıyla ancak tesbit edilebilir. Hadîsin de Kur'ân gibi hüccet olduğunun tesbiti halinde, sahîh hadîsi inkâr etmenin hükmü kendiliğinden belirginleşecektir. İslam alimleri arasında fazla tartışılan bir konu olmadığından, hadîsin hüccet olduğuyla ilgili, hüccet olduğunu destekleyen ayet, hadîs ve alimlerin görüşlerini ayrı bir başlıkta ele alacağımızı belirterek şimdilik

¹³ Müslim, 43/Fedail 34; Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Süre (v. 279/892), *el-Camiüs-Sahih vebüve Sunenu't-Tirmizî*, thk. Kemâl Yusuf el-Hût, Dâru'l-Fıkr, ty., 44/Edeb 67.

¹⁴ Resûlullah (s)'tan maksat O'nun fizikî yapısı değil, söz, fiil ve takrîrlerinden oluşan hadîsleridir.

¹⁵ İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, Dâru Sadır, Beyrut 1410/1990, ‘hecce’ md.; Komisyon, *el-Mucemül-Vasit*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992, ‘hecce’ md.

¹⁶ Yavuz, Yusuf Şevki, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDVİAM Yayınları, İstanbul 1998, hüccet md., XVIII. 445. (Gazalî, *Mi'yarü'l-Ulüm*, s. 98'den naklen)

¹⁷ Hüccet, “300. 000 hadîsi sened ve metinleriyle ezberleyen, senedlerdeki ravilerin biyografilerini, dinî ve ilmî durumlarını cerh ve ta'dil ilmi açısından iyi bilen hadîşçilere verilen, ‘hafız’ unvanından daha yüksek bir rivayet unvanı’dır. Uğur, Mücteba, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, hüccet md. XVIII. 450.

¹⁸ Bkz. İsfahanî, Hüseyin b. Muhammed (v. 565/1169), *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'ân*, Daru Kahraman İstanbul 1986, ‘hecce’ md.

Subhi Salih'in, bu görüşlerin genelini özetleyen tesbitini zikretmekle yetineceğiz:

“Mütehassıs alimler, sahîh hadîsin bütün müslümanlara hüccet olduğu neticesine vararak, mü'minlerin Resûl-i Ekrem (s. a. v.)'e bağlanıp onun hükmüne boyun eğmelerini farz kılan âyet-i kerîmelerle bu görüşü desteklemişlerdir. Bu görüşün aksini kabûl eden kimseye de- bu şahıs kendini veya halk onu bilgisi muazzam, dinî anlayışı tam biri olarak kabûl etse dahi- ilim adamı sıfatını vermemişlerdir.

Derin ilmî araştırmanın bu doğru neticeye varması tabîi idi; zira mü'minlerin Rasûlullah (s. a. v.)'a itaatini emreden âyet-i kerîmelerin başka türlü tevili mümkün değildir. Hz. Peygamber (s. a. v.)'e itaat de ancak onun sünnetine yapışmak, hadîsiyle amel etmek, dinî meselelerde ona baş vurmak ve onu, dinin Kur'ân-ı Kerîm'den sonra gelen ikinci kaynağı olarak kabûl etmekle mümkündür.”¹⁹

3. Hadis/Sünnet

Sünnet sözlükte Hz. Peygamber (s)'in „*Kim İslam'da iyi bir çığır açar ve ona uyulursa, sevabından eksilmeksizin onunla amel edenlerin sevabı kadar sevab alır; kim kötü bir çığır açar ve ona uyulursa, günahlarından bir şey eksilmeksizin onunla amel edenlerin günahları kadar günah alır*“²⁰ hadîsinden de anlaşıldığı gibi 'iyi veya kötü olsun yol, çığır, hayat şekli' anlamına gelir.²¹

Terim olarak sünnet, farklı disiplinler tarafından farklı tanımlanmışsa da şu paydada birleştikleri söylenebilir: “Kitab-ı Azîz'in lafzen ifade etmeyip Nebî (s)'den nakledilen her şeydir.”²²

Sünnet, itikadî, ahlakî, hukukî, sosyal, ekonomik, askerî hayatın bü-

¹⁹ Subhi, Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılabları*, trc. M. Yaşar Kandemir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1971, s. 233.

²⁰ Müslim, 47/İlim 15; Nesaî, 23/Zekat 64; Ahmed, *Müsned*, IV. 357.

²¹ İbn Manzur, *Lisan*, 'senne' md.; Komisyon, *Mücemül-Vasit*, 'senne' md.

²² Şatîbî, Ebu İshak (v. 790/1388), *el-Müvafekât fi Usûli'l-Şeria*, thk. Abdullah Diraz, Daru'l-Ma'rife, Beyrut ty., IV. 3. Ayrıca bkz. Mahallî, Celalüddin, *Şerhu Cem'i'l-Cevami'* (Benanî Haşiyesiyle), I. 51; Abdülûla Muhammed b. Nizamiddin Muhammed el-Ansarî, *Fevâtihür-Rahmût bi Şerhi Müsellemi's-Sübût*, (el-Müstasfa ile beraber), Bulak 1324, II. 97; İbn Raşid, *Lübabül-Lübab*, s. 4; Muradî, *Ravdatü'n-Nazır*, I. 113. Şatîbî, 'Onlara göre sabit bir sünnete veya ictihada dayandığı halde bize ulaşmayan; Kur'an veya sünnette bulunsun veya bulunmasın sahabe'nin kavi, fiil ve takrîrleri de sünnettir' demektedir. (Şatîbî,, IV. 4.)

tün cephelerini farz, vacip mendup, haram ve mekruh yönleriyle kapsadığından İslam'ın tamamı anlamına gelmektedir. Sahabenin onayladığı Hz. Aişe'nin (v. 57/677), "Resûlullah (s)'in ahlakı Kur'ân'dı"²³ ifadesinden, sünnet/hadîsin Kur'ân'ın muşahhaslaşması olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 'Sünnet Kur'ân'ı nesheder' düzeyinde güçlü bir hüccet olduğu görüşünü pek çok alimimiz savunmaktadır.²⁴

Hadîsin Kur'ân gibi teşri' kaynağı olduğunda alimlerin ihtilafı yoktur.

Ebu Hanife (v. 150/767) şöyle demektedir: "İşitmiş olalım veya olmayalım Peygamber (s)'in söylediği her şey başımızın üstündedir. Buna iman eder ve Resûlullah (s)'in söylediğine olduğu gibi şehâdet ederiz. Yine şehâdet ederiz ki O, Allah'ın nehyettiği bir şeyi emretmez; Allah'ın karara bağladığı bir şeyi nakzetmez; Allah'ın tavsîf ettiği bir şeyi ona aykırı tavsîf etmez. Şehâdet ederiz ki O bütün işlerde Allah ile muvafıktır."²⁵

²³ Müslim, 6/Müsafirin 139.

²⁴ Bkz. Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Behram (v. 250/864), *Sünen ed- Darimî* (1-2), Dâru'l-Fikir, Beyrut, ty., I. 144-145; Cassas, Ebu Bekir Ahmed b. Ali er-Razî (v. 370/980), *Abkâmü'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sadık Kemhavi, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1405/1985, I. 73; Gazalî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed (v. 505/1111), *el-Menbûl min Tâlikâti'l-Usûl*, thk. Muhammed Hasan Heyto, Daru'l-Fikr, Dimeşk 1400/1980, s. 295; İbn Hazm, *İhkâm*, IV. 108; Suphi, Salih, *Mebabis fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru'l-İlim li'l-Melayin, Beyrut 1979, s. 261; Amidî, *el-İhkâm*, II. 135; Zerkeşi, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh (v. 794/1392), *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire 1404/1984, II. 31; Ebu Muhammed Abdulhak b. Galib, el-Endülüsî, *el-Muharriru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, thk. Abdusselam Abdussafi Muhammed, Beyrut 1422/200, I. 191; Gazalî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *el-Mustaşfa min İlmi'l-Usûl*, Mısır 1322/1324, I. 124; Razi, Fahrudin b. Ziyauddin Ömer, *Mefatihul-Gayb*, Beyrut 1401/1981, III. 251; İbn Kayyim, Şemsuddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebu Bekir, *İlamul-Muvakkiin*, II. 222 -227; Horasanî, Emir Padişah Muhammed Emin Hüseyin, *Teyisiru't-Tabrir Şerhun ala Kitabi't-Takrir*, Mısır 1313, III. 200 -203; Şevkanî, Muhammed b. Ali, *İrşadul-Fuhul ila Tabkiki'l-Hakki min İlmi'l-Usûl*, thk. Ebu Hafs Amir el-Arabî el-Aş'arî, Riyad 1421/2000, s. 191; Züheyri, Muhammed Ebu'n-Nur, *Usûlu'l-Fıkıh*, Kahire 1992, s. 69, 72; Hammade, Abbas Mütevelli, *es-Sünnetü'n-Nebeviyyetü ve Mekanetüha fi't-Tesri'*, thk. Muhammed Ebu Zehra, Kahire 1965, s. 173; Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ansarî, *Tefsiru el-Câmi' li-Abkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1965, II. 306; Gönenç, Halil, *Büyük Şafii İlmihali*, Hilâl Yayınları İstanbul, 1979, s. 375; İbn Esîr, Mübarek b. Muhammed el-Cezerî (v. 630/1233), *Camîül-Usûl fi Ebadisi'r-Resûl*, el-Mektebetü't-Ticariyye, Beyrut 1403/1983, I. 149; Ebu Zehra, *Ahmed İbn-i Hanbel*, Terc. Osman Keskioglu, Hilâl Yayınları, İstanbul 1984, s. 242-255; Eş'arî, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail, *Mekâlâtü'l-İslamiyyin ve İhtilafü'l-Musallin*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1433/2012, II. 435; İbn Abdilber, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed, *Camîu Beyani'l-İlim*, İdaretü't-Tibaati'l-Müniriyye, Kahire, ty., II. 191.

²⁵ Ebu Hanife, Numan b. Sabit (v. 150/768), (ISO), *el-Allim ve'l-Muteallim*, İstanbul 1981, s. 26.

Şafî (v. 204/819) de aynı paralelde fikir beyan etmektedir: “Resûlullah (s)’ın hiçbir sünneti, hiçbir şekilde Allah’ın Kitabı’na muhalefet etmez.”²⁶

Şafî, “Sünnet, Allah’ın Kitabı’yla eşdeğerdir. Allah, Resûlü’ne itaati farz kıldı ve insanlara emirlerine uymayı kesinleştirdi. Kişinin, ‘farz koyma hakkı ancak Allah’ın Kitabı’na ve Resûlullah’ın sünnetine aittir” demekten başka bir söz söylemesi caiz değildir”;²⁷ “Allah’ın hükmünün bulunmadığı konuda Resûlullah (s) Allah’ın hükmüyle hüküm koyar” demektedir.²⁸

“Kur’ân da, Hadîs de her ikisi vahiydir. Bu bakımdan ikisi de birdir. Hadîs ve sünnet de bir vahiydir. Cebrâil Peygamberimize Kur’ân ile geldiği gibi, hadîs ve sünnet ile de gelirdi...Hadîs de bir vahiy olduğu için bununla tesbit edilen hükümler de yine Allah’ın vahyine ve emrine dayanır. Peygamberin şer’î hükümlerindeki ictihadı da yine vahiy demektir..

Madem ki hadîs de bir vahiydir; onlar da mana olarak peygambere vahyolunmuştur: Şu halde ‘İslam’ın esası yalnız Kur’ân’dır. Biz ancak ona bakarız’ gibi bir iddia ile Peygamber’in hadîslerine kıymet vermemek, şayet kötü bir fikre dayanmıyorsa, hadîs ve sünneti ve Peygamber’in vazifesinin şümul ve mahiyetini anlamamaktır”²⁹ diyen Ahmed Hamdi Akseki şöyle devam etmektedir: “Kur’ân’ı kabul edip de Onu bize getireni, bize vereni, Kur’ân hakkındaki talimlerini kabul etmemek, bize ihsan olunan nime-ti alıp da onu vereni tanımamak demektir. Bu bakımdan sünnet ve hadîs ile tesbit edilen hükümler Kur’ân’dan ayrı bir şey değildir.”³⁰

Allah’ı, Allah’ın Kelamı Kur’ân’ı, hakkı, hakkikati, hidayeti, dünya ve ahireti tanıtan bir Peygamberin sahîh sünnetini inkâr O’nu; dolayısıyla Allah ve gönderdiklerini inkâr anlamına geldiğini söylemek mümkündür.

4. Sünnet-Vahiy İlişkisi

Sünnetin, vahy-i metlûv olan Kur’ân’ı beyan ve bir olgu olarak vahyin teorik-pratik bağlamını ortaya koyması gibi iki fonksiyonu bulunmakta-

²⁶ Şafî, Muhammed b. İdris, (v. 204/819), *er-Risale*, Thk. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut ty., s. 238.

²⁷ Şafî, *Risale*, s. 45.

²⁸ Şafî, *Risale*, s. 51.

²⁹ Akseki, Ahmed Hamdi, *Riyâzûs-Sâlibin Tercümesi (Mukaddime)*, Trc. Kıvamüddin Burslan-Hasan Hüsni Erdem, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1964, I. IX-X.

³⁰ Akseki, *Riyâzûs-Sâlibin Tercümesi*, I. XIII.

dır. Bu nedenle Resûlullah (s)'in sünneti/hadîsi olmadan vahyi/İlahî tebliği gereği gibi anlama imkanı bulunmamaktadır. *Mubammedün Resûlullah'a* inanmanın tevhidin iki ana temasından biri olması, Sünnet'in İslam'ın teori ve pratiğinde hüccet olduğu zorunluluğuna bir vurgu olarak algılanmalıdır. Teşri' yetkisiyle Sünnet'in vahyin denetiminde olduğu³¹ Kur'ân'ın bütününden anlaşılmaktadır. Resûlullah (s)'in '*İdeal örnek*'³² olarak sunulması da Peygamber (s)'e yüklenen misyonda, denetimsiz, kendi başına kontrolsüz bırakılmayacağı gibi, bu misyonun ilkelerini tesbitten mahrum, etkisiz ve yetkisiz kılındığı da düşünülemez.

Kur'ân'ın, '*Peygamber, arzusuna göre konuşmaz. O (söyledikleri) vahiyden başkası değildir*'³³ vb. ayetleri, hadîsin vahiy olduğunun göstergesidir.

Darimî (v. 250/864), Hassan b. Sabit'ten (v. 54/674) rivayetle, 'Cibrîl, Resûlullah (s)'a Kur'ân'ı getirdiği gibi Sünnet'i de getiriyordu' naklinde bulunduğu gibi,³⁴ Hz. Ömer (v. 23/644)'den 'Bazı insanlar Kur'ân'daki bazı müteşabih meselelerde sizinle tartışacaklar. Siz Sünnetteki şekille amel ediniz, çünkü sünnet erbabı Allah'ın Kitabı'nı daha iyi biliyorlar' rivayetinde de bulunmaktadır.³⁵

Gazalî (v. 505/1111) de sünnetin vahiy olduğunu "Resûlullah (s) söylediklerini vahiy ile söylüyordu"³⁶ ifadesiyle vurgulamaktadır.

Dehlevî (v. 1176/1762), 'Resûlullah (s) yasaklamış, emretmiş, korkutmuş, müjdelemiş, örnekler vermiş, uyarmıştır ki bütün bunlar (daki söz ve fiilleri) Kur'ân gibidir veya daha fazladır'³⁷ tesbitinde bulunduktan sonra, 'Resûlullah (s)'in ahiret ve kozmosun ilginç olaylarıyla alakalı bilgileri vahye dayanmaktadır. Kanun koyma ve ibadet şekilleriyle ilgili icraatlarının bir kısmı da vahye dayanırken bir kısmı içtihadı dayanmaktadır"³⁸ der-

³¹ Koçkuzu, Ali Osman, *Hadiste Nâsib-Mensûb Meselesi*, MÜİFAV Yayınları, İstanbul 1985, s. 3, 7-9.

³² '*Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.*' (Ahzab, 33/21)

³³ Necm, 53/2-3.

³⁴ *Darimî*, I. 145.

³⁵ Darimî, Mukaddime, I. 49.

³⁶ Gazalî, *Menhûl*, s. 294.

³⁷ Dehlevî, Şah Veliyullah b. Abdurrahim (v. 1176/1762), *Huccetullahi'l-Baliga*, Daru İhyai'l-Ulûm, Beyrut 1413/1992, I. 20.

³⁸ Dehlevî, *Huccetullah*, I. 371.

ken, Abdulganî Abdülhalık, 'Bu yönden Sünnet Kur'ân'la müsavidir: Zira o da Kur'ân gibi vahiydir. Dolayısıyla itibar yönünden ondan geri değildir' demektedir.³⁹

5. Sünnet/Hadîse İttiba

Sünnet/hadîse ittiba konusunu mühaddisler yanında müfessirler, fakihler ve usûlcüler de işlemekte ve ittibanın farz olduğunda ittifak etmektedirler. İhtilaf ettikleri, hadîsin kendisi değil, sened ve metninin sahih olup olmadığıdır. İlk asırlardan itibaren devam eden hadîslerin sened ve metninin cerh ve ta'dilden geçirilmesi gerektiğinde de herhangi bir görüş ayrılığı yoktur ki sahihliğine hükmedilen bir hadîsle amel etme ve ona uymada ulemanın ihtilafı olsun.

Hz. Peygamber (s)'e; dolayısıyla sünnet/hadîse ittiba konusu, sünnetten delil getirmeye ihtiyaç bırakmayacak şekilde Kur'ân-ı Kerim'in çarpıcı ayetleriyle gündeme getirilmektedir.

Resûlullah (s), Allah'ın insanlar ve cinler arasından seçtiği, dinini, Kelam'ını emanet ettiği; 'De ki (Ey peygamber): 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin; zira Allah çok affedicidir, rahmet kaynağıdır'⁴⁰ tesbitiyle sevgisini kendi sevgisiyle eşit tuttuğu; 'Allah ve Resûlü bir şeye hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur'⁴¹ hükmüyle O'na itaatten başka mü'minlere seçenek bırakmadığı benî Âdem'in en seçkin şahsiyetidir. Bu yüce şahsiyetin, gönderildiği dinle ilgili hüküm koyma yetkisine sahip olmaması risalet misyonuyla bağdaşmayacağı açıktır.

O'na ittiba ve talimatlarına uymanın zorunluluğu 'Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülü'l-emre de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz-Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız-onu Allah'a ve Resûle götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir.'⁴²

³⁹ Abdülganî, Abdülhalık, *Hucçiyetüs-Sünne*, Daru'l-Vefa, Virginia ABD, 1413/1993, s. 485.

⁴⁰ Al-i İmran, 3/31.

⁴¹ Ahzab, 33/36.

⁴² Nisa, 4/59.

Allah, kendisine karşı gelmekle Peygamber'e karşı gelmeyi aynı şiddette eleştirmektedir: *'Peygamber'in emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar'*⁴³ vb. ayetlerle sabit olduğu gibi kendi ifadeleriyle de sabittir.

Teşriî hükümlerde vahiy dışı sapma ihtimali olsaydı, *'Peygamberin emrine aykırı davrananlar'*ın' bela ve ,çok elemli 'azab'a maruz kalmaları sözkonusu olamazdı:

*"De ki: Ey insanlar!...Allah'a ve ümmî peygamber olan Resûlüne-ki o Allah'a ve onun sözlerine inanır-iman edin ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız"*⁴⁴ ayetinde geçen 'O'na uyunuz' emrinin bir bütün olarak O'na uymayı vacib kıldığı açıktır.⁴⁵

Ferdî, ailevî, hukukî ve sosyal anlaşmazlıkların Allah ve Resûlü'nün hükmüne bırakmanın dışında bir yolun olmadığı *"Eğer bir şeyde çekişirseniz, Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız onu Allah'a ve Resûlü'ne götürün"*⁴⁶ ayetinden anlaşılmaktadır.

Allah, *"Her kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur"*⁴⁷ ayetinde Peygamber (s)'e itaati kendi itaatiyle eşdeğer tutmaktadır.

Yukarıda ifade edildiği gibi Hz. Peygamber (s)'in kavli, fiilî ve takrirî sünnetlerinde, Allah'ın muradına aykırı herhangi bir sapma sözkonusu olsaydı veya İslam hükümlerinin teşri' kaynağı olması itibariyle Kur'an'la eşdeğer sayılmasaydı 'şah damarının koparılacağı' tehdidinde maruz kalmazdı.⁴⁸

⁴³ Nur, 24/63.

⁴⁴ Araf, 7/158.

⁴⁵ Âmidî, *İbkâm*, I. 175.

⁴⁶ Nisa, 4/13.

⁴⁷ Nisa, 4/80.

⁴⁸ Hakka, 69/44-47; Hz. Peygamber (s)'e itaati şu ayetler de vurgulamaktadır: *"Hayır! Rabbinde andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar."* (Nisa, 4/65)

"Kim Resüle itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik." (Nisa, 4/80)

"Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin." (Enfal, 8/20)

"Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve peygambere çağrıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirip dönerler. Ama eğer (Allah ve Resûlünün hükmettiği) lehlerine ise, ona boyun eğip gelirler. Kalplerinde bir hastalık mı var; yoksa şüphe içinde midirler, yahut Allah ve Resûlünün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır! Asıl zalimler

Allah'ın Resûlü, sünnetini arka plana itenlerin ancak sapıklar olabileceğini 'Peygamberine karşı çıkan sapıklardan olur'⁴⁹ hükmüyle tescil etmektedir.

Resûlullah (s), 'Bana itaat eden Allah'a itaat eder; bana karşı çıkan Allah'a karşı çıkar'⁵⁰ hükmünü koyacak yetkiye sahiptir. Askalanî (v. 852/1448) bu hadis Allah'ın, 'Peygambere itaat eden Allah'a itaat etmiş olur' ayetinden mülhemdir. Emrettiğini yapan, emretmesini emreden Allah'a itaat eder.. Ma'siyette de böyledir' demektedir.⁵¹

Alimlerin görüşlerinin bu doğrultuda olması normaldir.

Ahmed b. Hanbel (v. 241/855), "Resûlullah (s)'tan sağlam bir isnadla gelen her şeyi kabul ederiz. Resûlullah (s)'in buyurduklarını kabul etmediğimiz, bir kenara attığımız ve reddettiğimiz takdirde Allah'ın emrini reddetmiş oluruz"⁵² der.

Tüveycirî de, "Resûlullah (s)'tan sabit (sahih) hadisleri yalanlamak iman etmeye aykırıdır" demektedir.⁵³

Âmidî, (v. 631/1233), Hz. Peygamber (s)'in dinî konularda, mücmeli beyan, umûmu tahsis, Kitap ve Sünnette mutlaka takyid konusundaki fiilleri bizim için hüccettir (kesin delildir) ve ona uymak vacibtir demektedir.⁵⁴

Hukukçu İbn Aşur (v. 1973) konuyla ilgili şu tesbitte bulunmaktadır:

"Resûlullah (s. a.), Yüce Allah'ın 'Muhammed ancak bir peygamberdir'⁵⁵ ayetinde işaret ettiği üzere, teşri (din ve hukuk normu koyma) maksadıyla gönderildiğinden, çoğu halleri teşri ile ilgilidir."⁵⁶

kendileridir." (Nur, 24/48-50)

Bütün bu ayetlerden sonra Allah ve Resûlü'ne itaat edenlerin konuları şu ayetle tesbit edilmektedir: "Kim Allah'a ve Resûle itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu peygamberler, sıddikler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır!" (Nisa, 4/69)

⁴⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, IV. 14.

⁵⁰ *Buhari*, 93/Ahkam 1; Müslim, İmare 32; Nesai, 39/Bey'a 27; *İbn Mace*, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvini (ö. 275/888), *Sünenü İbn Mâce*, Dâru'l-Hadis, Kahire, ty., Cihad 39; İbn Hanbel, *Müsned*, II. 253.

⁵¹ Askalanî, İbn Hacer, el-Hafız Şihâbüddin abu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer (v. 852/1448), *Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sabihî'l-Buhârî*, terkîm, tevbîb, tashih, terci' M. F. Abdülbaki, M. el-Hatib, Kusay M. el-Hatib, Dâru'r-Rayyân li't-Türâs, Kâhire 1407/1987, XIII. 120.

⁵² Tüveycirî, Hamûd b. Abdillâh, *el-İhticac bi'l-Eser ala men Enkere'l-Mehdiyyi'l-Muntazar*, el-Bühûsu'l-İlmiyye, Riyad 1403/1983, s. 52.

⁵³ Tüveycirî, *İhticac*, s. 52.

⁵⁴ Âmidî, *İhkâm*, I. 173; 178.

⁵⁵ Fetih, 48/29.

⁵⁶ Bin Aşur, Tahir, *İslam Hukuk Felsefesi*, trc. Vecdi Akyüz-Mustafa Erdoğan, İklim Yayınları,

*Hucciyetü's-Sünne müellifi Abdulhalık, Resûlullah (s)'in, 'Dikkat edin! Bana Kitab ve misli kadar verildi...Resûlullah'ın haram ettiği, Allah'ın haram ettiği gibidir'*⁵⁷ vb. hadîsleri bu çerçevede değerlendirmekte ve Kur'ân ile amel etmekten ziyade, sünnetle amel etmeyi ön plana çıkarmaktadır.⁵⁸

*"Allah ve Resûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur"*⁵⁹ ayeti, cinsiyet farkı gözetmeksizin, Allah ve Resûlü'nün talimatları dışında mü'minlerin herhangi bir sorunlarını çözmeleri 'apaçık sapıklık' olarak nitelendirilmektedir.

Allah ve Resûlü'ne itaat edenlerin konumları şu ayetle tesbit edilmektedir: *"Kim Allah'a ve Resûle itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu peygamberler, siddikler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaşlardır!"*⁶⁰

Netice itibariyle *"Biliniz ki bana Kur'ân ve beraberinde Kur'ân'ın bir misli verilmiştir. "Resûlullah'ın haram kıldığı şey, Allah'ın haram kıldığı şey gibidir. Bilin ki, ehli merkeplerin etler azı dışı vahşi hayvanların etleri; kendi rızası ile bıraktığı dışında zimminin kaybettiği malı helal değildir."*⁶¹

Görüldüğü gibi "Ehli merkeplerin eti" ile "vahşi hayvanların etleri" Hz. Peygamber tarafından haram kılınmış ve norm olarak İslam hukukunda yerini almıştır.

6. Hadîsi İnkâr

Hadîse karşı saldırılar hicrî asrın ikinci yarısından itibaren hadîs uydurmacılığıyla başlamıştır. Hadîsi inkâr furyası Şîa itikadındaki Gaybet-i

İstanbul 1988, s. 51.

⁵⁷ Ebu Davud, 39/Sünne 6; Tirmizî, 42/İlim 10; İbn Mace, Mukaddime 2; Darimî, Mukaddime 49; İbn Hanbel, Müsned, II. 367.

⁵⁸ Abdülğani, Abdülhalık, Hucciyetü's-Sünne, s. 317-319.

⁵⁹ Ahzab, /33/36.

⁶⁰ Nisa, 4/69.

⁶¹ Ebu Davud, 39/Sünne 5;; Tirmizî, 42/İlim 10; İbn Mace, Mukaddime 2; Darimî, Mukaddime 49; (1. 144); Ahmed, Müsned, 4. 132; Hakim, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisaburî (405/1015), *el-Müstedrek ala's-Sahibayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1411/1990, I. 109.

Kübra'dan⁶² sonra sahabeye saldırılarla başlamış, Gulat-ı Şîa denilen Rafizilerle⁶³ İslam düşmanlığına dönüşmüştür.

Hiçbir muteber hadîs kolleksiyonunda bulunmayan arz hadîsi gibi bir haberi fikirlerine payanda yapan bu fikrî akım, son zamanlarda Pakistan'da Aligarh ekolü kurucusu, İngilizlerin 'Sir', 'Şövalye' ünvanını verdikleri Seyit Ahmet Şah tarafından geliştirilmiştir. Bu ekolden filizlenen Ehl-i Kur'ân ekolü de hadîsleri reddetmiş ve bugün Türkiye'de 'Mealçiler' olarak bilinen akımın altyapısını oluşturmuştur.

Bu akımın yaygınlaşmasında Yahudi müşteşrik Ignaz Goldziher'in (1850-1921), Joseph Schacht ve izlerinden giden Mahmud Ebu Reyeye, Ahmed Emin ve Taha Hüseyin'in etkisi büyük olmuştur.

Hadîsleri inkâr ile onlarla amel edilemeyeceğini ileri sürmek arasında bir fark yoktur. Resûlullah (s)'in, "*Adıma yalan söyleyen cehennemde yerini hazırlasın*"⁶⁴ buyruğundan beri hadîsler kritize edilmekte, sahîh olmayanlar, sahîh olanlardan ayıklanmaktadır. Eleştirilerimiz, hadîsler arasında fark gözetmeksizin tamamına karşı çıkan zihniyetedir. Ayet ve hadîslerle hadîsin önemi ve konumu vurgulandıktan sonra İslam alimlerinin bu konudaki görüşlerini serdetmek yararlı olacaktır.

Mekhûl (b. Ebi Müslim eş-Şâmî, v. 112/730), "İki çeşit sünnet vardır: Uygulanması farz, terkedilmesi küfür olan sünnet ve uygulanmasında fazilet, terkinde sakınca olmayan sünnet" demektedir.⁶⁵

Berberhârî (v. 329/941)⁶⁶ şu kanaattedir: "Hadîsleri eleştiren, kabul etme-

⁶² On ikinci imam olan Mehdi-yi Muntazar'ın 256 yılından 329 yılına kadar ki döneme 'Gaybet-i Suğra', bu dönemden sonraki döneme de 'Gaybet-i Kübra' denilmektedir.

⁶³ Rafizilik, r-f-d kökünden türemiş isim olup sözlükte "reddetmek, kabul etmemek, terketmek" anlamlarına gelirken terim olarak 'Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in hilafetlerini reddedenler' demektir. (Bkz. Şehristânî, Ebu'l-Feth Abdülkerîm (v. 548/1153), *Kitabül-Milel ve'n-Nibal* (İbn Hazm'ın el-Fasl'ının kenarında), Darü's-Sâdir, Mısır 1317, I. 80). Başka bir ifadeyle Gulat-ı Şîa/Aşırı Şiiler demektir. Tarihsel olarak ilk kez Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd b. Ali (79-121/698-739) döneminde, Emevilere karşı Kufe'de ortaya çıkmıştır. Zeyd'e ilk iki halifenin durumu sorulunca, 'Haklarında hayır ve iyilikten başka bir şey bilmiyorum' deyince onu terkedendenlerin kurdukları bir akım olarak tarihe geçti. Gulat-ı Şîa onu geliştirerek Ehl-i Sünnet düşmanlığına dönüştürdüler. Temelde günümüz Şîa düşüncesiyle örtüşmektedir.

⁶⁴ Buharî, 3/İlim 38; Müslim, 53/Zühd 72; Ebu Davud, 24/İlim 4; Tirmizî, 34/Fiten 70; İbn Mace, Mukaddime 4; Darimî, Mukaddime 25; Ahmed, Müsned, II. 7.

⁶⁵ Darimî, I. 145.

⁶⁶ Hasan b. Ali b. Halef Ebu Muhammed.

yen veya Resûlullah (s)'in hadîslerinden bir şey inkâr eden birini görürsen, onu müslüman olmamakla suçla. Çünkü o Resûlullah (s) ve ashabı hakkında çirkin fikir ve sözlü saldırıda bulunmuştur ki bizler Allah'ı, Resûlullah (s)'ı, Kur'ân'ı, hayrı, şerri, dünyayı ve ahireti o hadîslerle öğrendik.

Allah'ın Kitabı'ndan bir ayet veya Resûlullah (s)'in buyurduğu bir hadîsi reddedeni; veya Allah'tan başkasına secde edeni veya Allah'tan başkası için kurban keseni İslam'dan çıkarmak sana farzdır.

Allah'ın kitabından bir ayeti reddeden hepsini reddetmiş, Resûlullah (s)'in hadîslerinden birini reddeden hepsini reddetmiş olur ki o Yüce Allah'ı inkâr eden bir kâfirdir.”⁶⁷

İbn Abdülberr⁶⁸ (363-463/974-1071), sünneti iki kısma ayırarak her iki kısmının da hüccet olduğunu söylemektedir:

“Sünnet iki kısma ayrılır:

1. Bir grubun bir gruptan naklettiği sünnet (hadîs). Bu kesin delillerdendir; zira bunda ihtilaf yoktur. Bunu reddeden, Allah'ın nasslarından birini reddetmektedir. Tevbeye davet edilmesi; tevbe etmediği takdirde, Müslümanların icmaından çıktığı ve hepsinin yolundan başka bir yol izlediği için kanının akıtılması vaciptir.

“İbn Abdilberr, mütevatir sünneti inkâr edenin irtidadına hükmetmiştir.”⁶⁹

2. Sıka, sebt ve senedi muttasıl olan haber-i vahid. Ümmet alimlerinin icmayla onunla amel etmek vaciptir.”⁷⁰

İbn Hazm, “Muhammed b. Nasr el-Mervezi'nin (v. 202/817), İshak b. Raheveyh'ten (v. 238/852)⁷¹ şunu nakletmektedir: “Kim Resûlullah (s)'tan kendisine ulaşan bir haberin sıhhatını kabul eder, sonra-tekiyye olmadan⁷²-reddederse kâfir olur..

Tekfir etmemizin delili şudur: Resûlullah (s)'tan sahih olarak nakledilenin hilafına hareket edenlerle alakalı ayet şudur: “*Hayır, Rabbine andolsun*

⁶⁷ Tüveyciri, *İbticac*, s. 52-53.

⁶⁸ Ebu Ömer Yusuf b. Abdilllah b. Muhammed.

⁶⁹ Abdülğani, Abdülhakık, *Huciyetüs-Sünne*, s. 253.

⁷⁰ İbn Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf el-Kurtubî en-Nemerî, (v. 463), *Camiu Beyani'l-İlim ve Fadlibi*, Medine-1388/1968, II. 33.

⁷¹ İshak b. İbrahim b. Muhalled el-Hanzali.

⁷² Can tehlikesi olan bir baskı olmadan.

ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.”⁷³ Aklı olan, sakınan, Allah’a ve ahiret gününe inananlar için bu ayet, Resûlullah (s)’a bir taahhüdname ve vasiyyet olduğuna kesin kesin bir kanıttır.

İnsan nefsinin kontrol etmelidir: Şayet Resûlullah (s)’tan ona ulaşan haberleri sahih kabul ettiği halde, nefsi mutmain olmayıp falan filana veya kıyasa veya istihšana meylederek Resûlullah (s)’tan başka kimseleri hakem seçiyorsa bilsin ki: Allah yemin etmiştir ki (ve yemini haktır) o mü’min değildir ve Allah doğru söylüyor. Mü’min olmayınca kâfir olur ki üçüncü bir alternatif yoktur. Yine bilsin ki: Tabi olduğu Malik, Ebu Hanife, Şafî, Süfyan (Sevrî, v. 161/778), Evzaî (88-157/707-774), Ahmed ve Davud (Allah onlardan razı olsun) dünya ve şahitlerin tanıklık edeceği ahirette ondan berîdirler.”⁷⁴

İbn Hazm “Şayet biri, ‘Kur’ân’da bulduklarımızdan başkasını kabul etmeyiz’ derse, ümmetin icma ile kâfir olur...Bunu söyleyen, kâfirdir, müşriktir, kanı ve malı helaldir. Ümmetin küfürlerinde icma ettiği bazı aşırı Rafizîler söylemektedir”⁷⁵ tesbitinde bulunmaktadır.

İbn Salah (577/1181- 643/1245), “Sahîh hadîs, isnadı âdil ve zâbit ravilerle Resûlullah (s)’a ulaşan; şaz ve muallel olmayan hadîstir...Bu, hadîs uzmanları nezdinde ihtilafsız sahih hadîstir”⁷⁶ dedikten sonra “İlim ehli, fakihler ve diğerleri, ‘Buharî’deki bütün hadîsler sahih, Resûlullah (s)’tan nakledilmiştir; şayet doğruluklarında şüphe varsa benden boşsun’ diyen adamın karısının boşanmyacağı”⁷⁷ hükmünde icma’ etmişlerdir.

İbn Salah’ın görüşlerine devam edelim: “Çoğu zaman hadîs ehli, ‘sahîhün müttefekün aleyhi’ dediklerinde, ümmetin ittifak ettiklerini değil, Buharî ve Müslim’in beraber naklettikleri hadîsleri kastetmektedirler. Ancak Buharî (v. 256/870) ve Müslim’in (v. 261/875) naklettiklerinin sahih oldukları ko-

⁷³ Nisa, 4/65.

⁷⁴ İbn Hazm, *İhkâm*, I. 99.

⁷⁵ İbn Hazm, *İhkâm*, II. 80.

⁷⁶ İbn Salâh, Ebu Amr Osman b. Abdurrahman (577-643/1181-1245) *Ulûmu’l-Hadîs*, thk. Nuruddin İtr, Daru’l-Fikr, Dimeşk/Suriye 1406/1986, s. 11-13.

⁷⁷ İbn Salah, *Ulûm*, s. 26.

nusunda ümmet ittifak ettiğiinden, bu ifadeden ümmetin ittifakı da gerçekleşmiş olmaktadır. Bu rivayetlerin tamamının sıhhati kesinleşmiş ve yakını nazarı ilim bunlarla gerçekleşmiştir..

Bunun doğru olduğu kanatındeyim. Zira hatadan masum olan hata etmez. Ümmet de icmaında hatadan masumdur. Bundan dolaydır ki ümmetin icthadtaki icmai kesin hüccettir. Alimlerin icmaları da böyledir.

Bu, önemli bir noktadır. Faydalarından biri, Buharî veya Müslim'in tek başına rivayet ettiklerinin de kesin sahîh olduklarıdır. Zira-ifade ettiğimiz gibi-ümmet bu iki kitabı da sahîh kabul etmiştir.”⁷⁸

Şennar, Babertî'nin (v. 786/1384) *el-Akîdetü't-Tahaviyye*'nin şerhinde „Peygamberliği aklî ve naklî delillerle sabit olanın, söylediklerinin de doğru olduğu sabit olmaktadır“⁷⁹ hükmüne varmaktadır.

Süyûtî (v. 911/1505) şu tesbitte bulunmaktadır:

“İster söz (kavl) ister fiil olsun,-Usûl'de bilinen şartlara uygun olarak- Resûlullah (s)'ın hadîslerinin hüccet (kesin delil) olduğunu inkâr eden kâfir olur, İslam dairesinden çıkar, Yahudi, Hıristiyan veya Allah'ın dilediği kâfir gruplarla haşrolur. Şafî (r) bir gün bir hadîs rivayet edip 'sahîhtir' deyince biri, 'Bunun sahîh olduğunu mu söylüyorsun ya Eba Abdullah?' deyince Şafî sinirlendi ve 'Ben Hıristiyan mıyım, beni kiliseden çıkarken mı, boynumda haç mı gördün? Resûlullah (s)'tan rivayet ettiğim bir hadîs ile amel etmeyeyim mi?' dedi.⁸⁰

Külliyatıyla ünlü alim Ebu'l-Beka (v. 1095/1684), “Amel konusunda meşhur ve mütevatir hadîs kesin delil konumundadır”⁸¹ demektedir.

Günümüzün değerli ilim adamlarından Talat Koçyiğit (1927- 2011) hadîsin hücciyetini şöyle anlatmaktadır:

„İslam uleması, umumiyetle, dine taalluk eden hadîslerin Allah tarafından Hazreti peygambere vahyedilmiş olduklarını kabul ederler. Kur'ânı Kerîm'de bu hususa delâlet eden şu ayet yer almıştır: „(Peygamber) *kendi*

⁷⁸ İbn Salah, *Ulûm*, s. 28-29.

⁷⁹ Babertî, Muhammed b. Muhmûd (v. 786/1355), *el-Akîdetü't-Tahaviyye*, tal. Abdüsselam b. Abdülhadi Şennar, Daru'l-Beyrûtî, 1430/2009, s. 56.

⁸⁰ Süyûtî, Ebu'l-Fadl, Celalluddin b. Ebi Bekr, (v. 911/1505), *Miftabul-Cenne*, Matbaatu's-Selefiyye 1394, s. 76

⁸¹ Ebu'l-Beka, el-Hasenî, *el-Külliyat*, yy., ty., s. 272 (hadîs md.)

*nefsinden konuşmaz; onun sözleri kendisine vahyedilmiş bir vahiyden başkası değildir.*⁸² Hazreti peygamberden ve ashabından nakledilen bazı haberler de bu gerçeği teyid eder mahiyettedir. İbn Mace ve ed-Dârimî'nin rivayetlerine göre Hazreti peygamber şöyle buyurmuştur: “Resulullahın (s. a. s.) in haram kıldığı şey, Allah'ın haram kıldığı şey gibidir.”⁸³

“...Yukarıda zikretmiş olduğumuz Kur'ân ayetinden ve diğer haberlerden de anlaşıldığı gibi, Kur'ân ve hadîs (sünet), Allah tarafından Hazreti Peygambere gönderilmiş birer vahiy olmak bakımından aynıdır.”⁸⁴

“İbn Şakula (v/), “Adilin adilden muttasıl, senedi inkıtâ'sız ve ravileri tecrîh edilmemiş şekilde nakledilen haberleri inkârâ cür'et eden İslâm'ı reddetmeye cür'et etmiştir; çünkü İslâm ve ahkâmı bu tür haberlerle bize intikal etmiştir”⁸⁵ demektedir.

Çağdaş alimlerimizden Ebu Şehbe de sünetin önemini şöyle ifade etmektedir:

“Kendilerine itibar edilen bütün alimler sünetin (dinde) delil oluşunda ittifak etmişlerdir. İster beyan sadedinde olsun isterse müstakil hüküm getirsin bu böyledir. İmam Şevkanî (v. 1255/1839) bu konuda şöyle der: “Sünetin delil oluşu ve hüküm koymada müstakil oluşu dini bir zorunluluktur. Buna ancak İslâm'dan nasibini almayan kimseler muhalefet ederler. İmam Şevkani bu hususuta haklıdır. Çünkü sünetin delil olduğuna sadece Hariciler ve Râfiziler itiraz etmişlerdir. Bunlar Kur'an'ın zahirine sarılıp sünetleri ihmal ederek sapıtmış ve saptırmışlar, doğru yoldan ayrılmışlardır.”⁸⁶

Bütün bunlardan, İslâm'ın bütün cephelerinde görülen sünetin hüccet olduğunu görmek mümkündür. Aksi takdirde sünetin dışlanmasıyla Kur'ân anlaşılamayacağı gibi -bir anlamda- Hz. Peygamber (s) de bertaraf edilmiş olur ki bu İslâm'ın özüyle bağdaşmamaktadır.

⁸² Necm, 53/3.

⁸³ Tirmizi, 42/İlim 10; İbn Mace, Mukaddime 2.

⁸⁴ Koçyiğit, Talat, *Hadis İstılabları*, AÜİFY 1985, s. 122-123.

⁸⁵ Tüveyciri, *İhticac*, s. 52.

⁸⁶ Ebu Şehbe, Muhammed, *Sünet Müdafaası*, trc. Mehmet Görmez-Mehmet Emin Özafşar, Rehber Yayınları, Ankara 1990, s. 51-52.

7. Arz Hadîsi

Resûlullah (s)'in hadîslerini inkâr edenlerin en güçlü argümanları, Hz. Peygambere isnad edilen ,arz hadîsi'dir. Arz hadîsinde Hz. Peygamber (s) şöyle buyurmuştur: „*Size benden bir hadîs ulaşırsa, onu Allah'ın Kitabı'na arz ediniz. Allah'ın Kitabı'na uygun ise ben söylemişim (onu alınız); Allah'ın Kitabı ile çelişirse onu ben söylememişim (ona itibar etmeyiniz). Allah'ın beni onunla bidayete erdirdiği Allah'ın Kitabı'na nasıl muhalefet ederim?*“⁸⁷

Hz. Peygamber (s)'in risalet ve masumiyeti Kur'an, sünnet ve ulemanın itifakıyla isbat edildikten sonra sünnetin Kur'an'a arzı anlamsız kalmaktadır. Zira, masumiyeti tescil edilen vahiy kontrolündeki Allah Peygamberi'nin, Allah'ın emirlerine muhalefet etmesi, aykırı ve çelişkili beyanlarda bulunması akl-ı selîme uygun düşmemektedir. Zaman zaman 'zelle'ler sadır olmuşsa da, vahiy müdahale etmiş ve gündemde kalmasına izin vermemiştir.⁸⁸

Muteber hiçbir hadîs koleksiyonunda bulunmayan bu hadîsi zikrettikten sonra Şatîbî (v. 790/1388), “Abdurrahman b. Mehdî, ‘Zındıklar ve Haricîler bunu uydurdular’ dediğini nakleder ve “her şeyden önce bu hadîsi Allah'ın Kitabı'na arz ettik ve ona güvendik. Allah'ın Kitabı'na arz edince Allah'ın Kitabı'na aykırı olduğunu gördük. Zira Allah'ın Kitabı'nda, O'na uyanlar dışında bir şeyi kabul etmememizi gördük. Gördük ki Allah'ın Kitabı'nda Peygamber (s)'e itaati emreden, emrine muhalefeti yasaklayan; her durumda sünnetin Kur'an'a dayandığını gördük. Kur'an'a arz yoluyla hem müteahhirûndan, hem müteahhirûndan bazı gruplar haktan saptılar. Sünnetin Kur'an'a arzını söylemek, bu düşünceye meyletmek, Allah korusun Sırat-ı-Müstakîm'den sapmaya meyletmektir”⁸⁹ naklinin akabinde arz hadîsini-maalesef-savunmaya geçmektedir.

Abdurrahman b. Mehdî (v. 198/814) gibi “Hattabî (v. 388/998)⁹⁰ de, ‘Arz hadîsini zındıklar uydurdular’ demektedir.

⁸⁷ Şatîbî, *Muvafakât*, IV. 18; Şevkânî, Muhammed b. Ali, *el-Fevâidül-Mecmua fi'l-Ebâdisi'l-Mevdua*, yy, 1380/1960, s. 291.

⁸⁸ Bkz. 80/Abese, 1-16; Tevbe, 9/41-43 vb.

⁸⁹ Şatîbî, *Muvafakat*, IV. 18-19 vd. Ayrıca bkz. İbnu Abdilberr, *Cami'*, II. 233-234; Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ansarî (v. 671/1272), *Tefsîru, el-Câmi' li-Abkâmi'l-Kur'an*, Beyrut, 1965, I. 38; Ünal, İsmail Hakkı, *İmam Eb Hanîfe'nin Hadîs Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadîs Metodu*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1989, s. 87-92.

⁹⁰ Ebu Süleyman Muhammed b. Muhammed b. İbrahim.

Hadisin şerhinde Seharenfurî (1269-1346/1853-1927), yukarıda geçen “Bana Kur’an ve misli verildi” hadisinde geçen “Misli’ hadîs demektir. Çünkü hadîs vahy-i gayr-i metlûvdür. Mümâselet/benzerlik, hem amel hem itikatta hadîsle amel etmek Kur’ân’la amel etmek gibi vücubiyeti gerektirir. Zira Resûlullah (s)’tan işitilen hadîs Kur’ân gibi kesindir” demektir.⁹¹

Sağani (577-650/1181-1252)⁹² de aynı görüşte olduğunu şöyle ifade etmektedir: “Derim ki: “Zehebî’nin (v. 748/1347) naklettiğine göre Yahya b. Maîn (v. 233/847) de bunu zındıkların uydurduklarını söylemektedir. Zira bu uydurma hadîste onu reddetmeye delalet bulunmaktadır. Allah’ın Kitabı’na arzettiğimizde, “*Resûl size neyi verirse alınız, neyi yasakladıysa kaçınız*”⁹³ vb. ayetlere muhalif olduğu görülmektedir.”⁹⁴

*Kurtubî (v. 671/1272), hadîsi Kur’ân’a arz etmeyi gerekli görmemekte ve hadîsi zikrettikten sonra ‘Bu, aslı olmayan batıl bir sözdür’ demektir.*⁹⁵

Akseki de bu konuda şöyle demektir: “Vaktiyle Havarîç denilen ve Hz. Ali’ye karşı gelen fırka ‘Allah’ın kitabı bize yeter’ diyerek Peygamberin sünnetini tanımamak istemişlerdi.

Havarîç tıynetinden olan bazı kimseler de, kötü bir fikir ile: Müslümanın kitabı Kur’ân’dan ibarettir, biz, yalnız Kur’ân’ı tanırız, Kur’ân’da olmayanları kabul etmeyiz derler.

Bunlar bir hadisin sahih olup olmadığını, Kur’ân’a uygun olup olmaması ile ölçerler. Eğer hadîs Kur’ân’a muvafık ise, yani ‘hadîs ile tesbit edilen hüküm Kur’ân’da aynen varsa o hadîs makbuldür, sahihdir, yoksa sahih değildir’ derler.

Bu hususta Peygamberden rivayet edilen şu hadîs ile de ihticac etmek isterler:

‘Muhakkak siz benden sonra ihtilafa düşersiniz, aranızda fikir ayrılıkları çıkar; o halde, benden size bir hadîs rivayet edildiğinde, onu Allah’ın kitabına

⁹¹ Seharenfurî, Halil Ahmed, *Bezlül-Mechûd fi Halli Süneni Ebi Davud*, Dâru’l-Beşâir, Beyrut 1427/2006, XIII. 14.

⁹² Sağani, Hasan b. Muhammed.

⁹³ Haşır, 59/7.

⁹⁴ Şevkanî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (v. 1255/1839), *el-Fevaidü’l-Mecmua fi’l-Ehâdisi’l-Mevdu’a*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî, Kâhire, 1380/1960, 291.

⁹⁵ Kurtubî, *Tefsîr*, I. 38; İbnu Abdilberr, *Cami*, II. 233-234.

*arzediniz, O'nunla karşılaştırınız, Ona muvafık olanı benimdir, muvafık olmayanı benim değildir.*⁹⁶

Sevban'dan (v. 54/674) rivayet olunan bu söze Peygamberin hadîsi nazarıyla bakacak olursak, Kur'an'ı Kerim'de açık olarak bulunmayan bir hükmü ihtiva eden hadislerin hiç biri Peygamberden değildir, diye hükmetmek lazımdır. Bu ise dini yıkmaktan başka bir şey değildir.⁹⁶

“Hanefiler de dahil tüm İslam alimleri, mütevatir haberin Kur'an'ı tahsis, tahdid ve takyid ettiği ya da ona ziyadeliklerde bulunduğu ittifak halindedir.”⁹⁷

Bütün bu açıklamalardan anlaşılan şudur: Hadîs inkarcılarının temel referansı olan Arz hadîsi sahîh değildir ve alimlerimizin geneli bu hadîse itibar etmemişlerdir. Dolayısıyla sahîh hadîsi inkara kalkışmak imanî ve itikadî bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Yukarıda verilen Kur'an'ın onca şehadetine, Hz. Peygamber (s)'in tevidlerine ve İslam alimlerinin vurgularına rağmen, Kur'an-ı Kerim'in rivayet metodolojisi ve disipliniyle bize intikal eden hadîsin önem ve konumunu hafife almak, inkâr veya hüccet olarak kabul etmemek Kur'an'ın özü ve İslam kültürünün omurgasıyla çelişmektedir. Zira hadîs veya sahabenin reddedilme veya cerhedilmesi, İslam'ın dayandığı temelleri yıkmaya anlamına geldiği açıktır.

Hz. Peygamber (s)'in „Allah'ın bütün insan ve cinlere gönderdiği son ve masûm peygamber olduğu“ gerçeğinden hareketle O'nun söz, fiil ve takrîrlerinin şer'î ahkâmı hüccet/delil kabul edilmemesi hem nübüvvet müessesesine hem akl-ı selîme ters düşmektedir.

Allah'ın Resûlünün hüccet kabul edilmemesi ve Kur'an'ın muğlakını beyan, umûmunu tahsîs, mutlakını takyîd, mücmelini tevzîh ettiği hadîslerinin bir kenara itilmesi halinde Müslümanların hayatlarını dizayn edecek ilkelerin ortadan kalkacağı ve İlahî Kelam'ın en önemli mübeyyini- nin bertaraf edileceği şüphesizdir.

⁹⁶ Akseki, *Riyazü's-Sâlibin Tercümesi*, I. XX-XXI.

⁹⁷ Çakın, Kamil, *Hadîsin Kur'an'a Arz Meselesi*, s. 248.

Şîa ve oryantalistlerin algı operasyonu ile yaygınlaştırılmaya çalışılan bu akımın önüne geçilmesi ve yeni nesillerin bu tehlikeden korunması çalışmalarının yaygınlaştırılması kaçınılmaz bir hal almıştır.

KAYNAKÇA

- Abdülğanî, Abdülhalık, *Huciyetü's-Sünne*, Daru'l-Vefa, Virginia ABD, 1413/1993.
- Accac, M. el-Hatib, *es-Sünnetu Kablê't-Tedvin*, Mısır 1383/1963.
- Accac, *Usûlu'l-Hadis*, Lübnan 1366/1967.
- Aclûnî, İsmail b. M., (v. 1162), *Keşfu'l-Hafa*, Halep ty.
- Ahmed, b. Muhammed b. Hanbel (v. 241/855), *Müsned*, Beyrut, ty.
- Akseki, Ahmed Hamdi, *Riyazü's-Sâlibin Tercümesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1964.
- Aliyyu'l-Kâri (v. 1014), *Mevzuatu'l-Kübra*, thk. M. es-Sabbağ, Beyrut 1391/1971.
- Amidî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-İbkam fi Usulil-Abkam*, talk. Abdurrazzak Afifi), Riyad 1424/2003.
- Ansârî, Abdül'lûla Muhammed b. Nizamiddin Muhammed el-Ansarî, *Fevâitihür-Rahmût bi Şerhi Müsellemi's-Sübût*, (el-Müstasfa ile beraber), Bulak 1324.
- Aşık, Nevzat, *Sahabe ve Hadis Rivayeti*, İzmir 1981.
- Askalânî, *Fethul-Bârî bi Şerhi Sahihil-Buhârî*, terkîm, tevbîb, tashih, tercî M. F. Abdülbaki, M. el-Hatib, Kusay M. el-Hatib, Dârur-Rayyân li't-Türas, Kâhire 1407/1987.
- Askalânî, İbn Hacer, el-Hafız Şihâbüddin ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer (v. 852/1448), *en-Nuket ala Kitabi İbn Salah*, Thk. Dr. Rebi' b. el-Hadi Umeyr, Medine, 1404/1984, II. 846;
- Babirtî, Muhammed b. Muhammed (v. 786/), *el-Akideüt-Tahaviyye*, tal. Abdüsse-lam b. Abdülhadi Şennar, Daru'l-Beyrûtî, 1430/2009.
- Berezencî, Abdullatif Abdullah, *et-Tearuz ve't-Tercih beyne Edilleti's-Şer'iyye*, Bağdad 1397/ 1401.
- Bin Âşûr, Tahir, *İslam Hukuk Felsefesi*, trc. Vecdi Akyüz-Mustafa Erdoğan, İklim Yayınları, İstanbul 1988.
- Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed bin İsmâil bin İbrahim bin el-Muğîre bin Berdizbeh (v. 256/870), *Sahihu el-Buhârî*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, İstanbul ty.
- Çakın, Kamil, Hadisin Kur'an'a Arz Meselesi.

- Cassas, Ebu Bekir Ahmed b. Ali er-Razî (v. 370/980), *Abkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sadık Kemhavî, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrut 1405/1985.
- Darimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Behram (v. 250/864), *Sünen ed- Darimî* (1-2), Dâru'l-fikir, Beyrut, ty.
- Dehlevî, Şah Veliyullah b. Abdurrahim (v. 1176/1762), *Hucetullabi'l-Baliga*, Daru İhyai'l-Ulûm, Beyrut 1413/1992.
- Dumeynî, Misfer Azmullah, *Mekayisu Nakdi Mutûni's-Sünne*, Riyad 1404/ 1984.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî el-Ezdî (v. 275/888), *Sunenu Ebi Dâvûd* (Bezlü'l-Mechûd fi Halli Süneni Ebi Davud ile), Dâru'l-Beşâir, Beyrut 1427/2006.
- Ebu Hanife, Numan b. Sabit (v. 150/768), (ISO), *el-Alim ve'l-Muteallim*, İstanbul 1981.
- Ebu Muhammed Abdulkhak b. Galib, el-Endülüsî, *el-Muharriru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, thk. Abdusselam Abdussafi Muhammed, Beyrut 1422/200.
- Ebu Şehbe, Muhammed, *Sünnet Müdafaası*, trc. M. Görmez-M. E. Özafşar, Rehber Yayınları, Ankara 1990.
- Ebu Zehra, *İslam Hukuku Metodolojisi*, çev. Abdulkadir Şener, Ankara 1981.
- Ebu Zehra, Muhammed, *Ahmed İbn-i Hanbel*, Terc. Osman Keskioglu, Hilâl Yayınları, İstanbul 1984.
- Ebu'l-Beka, el-Hasenî, *el-Külliyat*, yy., ty.
- Edib Salih, Muhammed, *Lemabatün fi Usûli'l-Hadis*, el-Mektebetu'l-İslamî 1399.
- Emin Ahmed, *Fecru'l-İslam*, Beyrut 1969.
- Emin, Ahmed, *Duba'l-İslam* (II), Beyrut 1343/1935.
- Erdoğan, Mustafa, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005.
- Gazalî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed (v. 505/1111), *el-Menhûl min Ta'likâti'l-Usûl*, thk. Muhammed Hasan Heyto, Daru'l-Fikr, Dımeşk 1400/1980.
- Gazalî, *el-Mustasfa min İlmi'l-Usûl*, Mısır 1322/1324.
- Genç, Mustafa, *Sünnet-Vahiy İlişkisi*, Kitabî Yayınları, İstanbul 2009.
- Gönenç, Halil, *Büyük Şafii İlmihali*, Hilâl Yayınları İstanbul, 1979.
- Hakim, Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah el-Hâkim en-Neysâbüri (405/1015), *el-Mustedrek ala's-Sahibayn*, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1411/1990.

- Hamidullah, Muhammed (Neşreden), *Hemmam b. Münebbih Sabifesi*, çev. Talat Koçyiğit, A.Ü.İ. F. Yayınları, Ankara 1969.
- Hammade, Abbas Mütevellî, *es-Sünnetü'n-Nebeviyyetü ve Mekanetüha fi't-Teşri'*, thk. Muhammed Ebu Zehra, Kahire 1965.
- Heysemi, Ali b. Ebi Bekr, (v. 807), *Keşfü'l-Estâr an Zevaidi'l-Bezzar*, Thk. Habiburrahman el-A'zami, Beyrut 1399/1979.
- Heysemî, *Meccmau'z-Zevaid ve Menbau'l-Fevaid*, Beyrut 1967.
- Horasanî, Emir Padişah Muhammed Emin Hüseyin, *Teysiru't-Tabrir Şerhun ala Kitabi't-Takrir*, Mısır 1313;
- İbn Esîr, Mübarek b. Muhammed el-Cezerî (v. 630/1233), *Camiu'l-Usûl fi Ehadisi'r-Resûl*, el-Mektebetu't-Ticariyye, Beyrut 1403/1983.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali (v. 456/1064), *el-İhkâm fi Usûli'l-Abkâm*, Beyrut 1985.
- İbn Hazm, el-İtkân fi Usûli'i-Ahkâm, Mısır 1346.
- İbn Kayyim, Şemsuddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebu Bekir (v. 751/1350), *İlamu'l-Muvakkiîn an Rabbi'l-Alemîn, Daru'l-Hadis, Kahire*, ty.
- İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (ö. 275/888), *Sünenü İbn Mâce*, Dâru'l-Hadis, Kahire, ty.
- İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (v. 275/888), *Sünenü İbn Mâce*, Dâru'l-Hadis, Kahire, ty.
- İbn Raşid, *Lübabü'l-Lübab*,
- İbn Salâh, Ebu Amr Osman b. Abdurrahman (577-643/1181-1245) *Ulûmu'l-Hadis*, thk. Nuruddin Itr, Daru'l-Fikr, Dimeşk/Suriye 1406/1986.
- İbnu Abdilber, Ebu Ömer Yusuf el-Kurtubî en-Nemerî, (v. 463), *Camiu Beyani'l-İlim ve Fadlibi*, Medine-1388/1968.
- İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, (v. 597), *Kitabu'l-Mevzûât*, Thk. Abdurrahman M. Osman, Medine, 1386/1966.
- İsfahanî, Hüseyin b. Muhammed el-İsfehânî, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, Kahraman Yayınları İstanbul 1986.
- Koçkuzu, Ali Osman, *Hadiste Nâsib-Mensûb Meselesi*, MÜİFAV Yayınları, İstanbul 1985.
- Koçyiğit, Talat, *Hadis İstılahları*, AÜİFY 1985.
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ansarî (v. 671/1272), *Tefsiru, el-Câmi' li-Abkâmi'l-Kur'an*, (1-20) Beyrut, 1965.

- Mahallî, Celalüddin, *Şerhu Cem'i'l-Cevami'* (Benanî Haşiyesiyle).
Mu'cemül- Vasit, Komisyon, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn b. el-Haccâc el-Kuşayrî en-Neysâbüri (v. 261/875), *Sa-
hibu Muslim*, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Dâru İhyai'l-Kutubi'l-
 Arabiyye, Kahire, 1336/1918
- Nesaî, Ebu Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Bahr (v. 303/915), *Sünenü'n-
 Nesâî*,) Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, trz. (Süyûti'nin Şerhi ve Sindî'nin
 haşiyesi ile beraber).
- Razî, Fahrüddin b. Ziyâuddin Ömer, *Mefatibu'l-Gayb*, Beyrut 1401/1981.
- Şafîî, Muhammed b. İdris, (v. 204), *el-Risale*, Thk. Ahmed M. Şakir, Beyrut ty.
- Şatîbî, Ebu İshak, *el-Müvafekât fi Usûli's-Şeria'*, thk. Abdullah Diraz, Daru'l-
 Ma'rife, Beyrut ty.
- Şeharenfûrî, Halil Ahmed, *Bezlül-Mechûd fi Halli Süneni Ebi Davud*, Dâru'l-
 Beşâir, Beyrut 1427/2006.
- Şehavî, Ebu'l-Hayr Şemsuddün M. b Abdîrrahman, (v. 902/), *el-Mekasidu'l-
 Hasene*, Thk. Abdullah M. es-Siddîk, Mısır 1375/ 1956.
- Şehristânî, Ebu'l-Feth Abdülkerîm (v. 548/1153), *Kitabül-Milel ve'n-Nihal* (1-5)
 İbn Hazm'ın el-Fasl'ının kenarında), Daru's-Sâdır, Mısır 1317.
- Şevkanî, *İrşadu'l-Fuhul ila Tabkiki'l-Hakki min İlmi'l-Usûl*, thk. Ebu Hafis Amir el-
 Arabî el-Aş'arî, Riyad 1421/2000.
- Şevkanî, Muhammed b. Ali b. Muhammed (v. 1255/1839), *el-Fevâidu'l-Mecmua
 fi'l-Ehâdisi'l-Mevdu'a*, thk. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî el-Yemânî,
 Kâhire, 1380/1960.
- Şevkanî, Muhammed b. Ali, (v. 1250), *el-Fevâidu'l-Mecmua fi'l-Ehâdisi'l-Mevdua*,
 Thk. Abdurrahman Yahya el-Muallimici, Mısır 1398/1978.
- Sibaî, Mustafa, *es-Sünnetu ve Mekânetüha fi't-Teşrii'l-İslami*, Mektebetü'l-İslamî
 1398/ 1978.
- Subhî, Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılabları*, trc. M. Yaşar Kandemir, Diyanet İş-
 leri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1971.
- Suphî, Salih, *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*, Daru'l-İlim li'l -Melayin, Beyrut 1979.
- Suyûti, Ebu'l-Fadl, Celilludîlin b. Ebi Bekr, (v. 911/), *Miftübu'l-Cenne*, Matbaatu's-
 Selefiyye 1394.
- Süyûti, *el-Leali'l-Masnua fi'l-Ehâdisi'l-Mevdua*, Beyrut 1395/1975.
- Tahhan, Mahmud, *Teysiru Mustalabi'l-Hadis*, Beyrut 1401/1981.

- Teftezânî, Sa'duddin Mesud b. Ömer (v. 791/), *Haşiyetu el-Kesteli ala Şerhi'l-Akâid*,
Salah Bilici Kitabevi, İstanbul ty.
- Tirmizî, Ebu Abdîlah Muhammed el-Hakim, (v. 255), *Nevâdiru'l-Usûl fi Ma'rifeti
Ebadisi' r-Resûl*, Medine ty.
- Tüveycirî, Hamûd b. Abdillâh, *el-İhticac bi'l-Eser ala men Enkere'l-Mehdiyye'l-
Muntazar*, el-Bühûsu'l-İlmiyye, Riyad 1403/1983.
- Tüveycirî, *İhticâc*,
- Uğur, Mücteba, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.
- Ünal, İsmail Hakkı, *İmam Eb Hanîfe'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Ha-
dis Metodu*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1989.
- Yavuz, Yusuf Şevki, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDVİAM Yayınla-
rı, İstanbul 1998.
- Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillâh (v. 794/1392), *el-Burhan fi Ulumi'l-
Kur'an*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire 1404/1984.
- Züheyir, Muhammed Ebu'n-Nur, *Usûlu'l-Fıkıh*, Kahire 1992.